

PROFESOR FRANTIŠEK ČERMÁK OSMDESÁTILETÝ

Na konci ledna tohoto roku, kdy dosud nepropukla pandemie jako snad nejpřekvapivější událost v našem životě, oslavil prof. PhDr. František Čermák, DrSc., v kruhu mnoha svých přátel a kolegů své životní jubileum. Každý z nás by se jistě rád s pýchou a hlubokým uspokojením ohlédl za svým celoživotním dílem, sotva by ale radost a satisfakce z takového hypotetického pohledu byla větší než reálná radost jubilantova. Neznám z jeho generace ani generace mladší takového jazykovědce, který by obsáhl na mimořádné úrovni tolik různých lingvistických odvětví a zásadně k nim přispěl jako on, jak to také připomněla prof. Hoffmannová uvádějící oslavenovcu paremiologickou přednášku v Jazykovědném sdružení 20. ledna tohoto roku. Zde jen velmi stručně připomenu, čím se František Čermák zapsal výrazným písmem do české jazykovědy zhruba od šedesátých let 20. století až podnes a proč je jejím nepominutelným koryfejem.

František Čermák jako **lexikograf** a **lexikolog**. Jubilant vynikl v obou příslušných disciplínách, které jsou v jazykovědě snad nejobtížnější a nejpracnější. Je totiž nejen pronikavým teoretikem, jak prokázal ve svých zásadních dílech *Česká lexikologie* (1985, spolu s Josefem Filipcem) a *Lexikon a sémantika* (2010), ale i autorem slovníků. Za všechny připomínám jeho *Nizozemsko-český slovník* (spolu se Zdenkou Hrnčířovou, 2005) a zvláště bez nadsázky monumentální pětisvazkový *Slovník české frazeologie (a idiomatiky)* (SČFI, 1983–2009), na který pracně shromáždil materiál desítky let — pochopitelně bez korpusu; o to je jeho dílo úctyhodnější.

František Čermák jako **frazeolog** a **idiomatik**. Kolokačně a kontextově založená jazykověda a víceslovná pojmenování byly vždy v centru Čermákovy pozornosti. Jazyk je samozřejmě systém se svými zákonitostmi a obecnými pravidly, ale jednou z jeho významných zákonitostí je i existence idiosynkratických kolokací (včetně frazémů), vykazujících anomálie na různých rovinách jazykovědného popisu. Například až při studiu jeho publikací a v diskusích s ním jsem si plně uvědomil zvláštní povahu takových spojení jako *do třetice, o překot, za každých okolností, na tom nesejde, nechat na holičkách*. Obrovského frazeologického materiálu, který shromáždil ve zmíněném slovníku, využil pro svá díla *Frazeologie a idiomatika česká a obecná* (2007), *Frazeologie a frazeografie* (1990).

František Čermák jako **obecný lingvista**. I zde se projevuje výrazný rys jeho odborné osobnosti: touha zpracovat zvolené téma zgruntu, pořádně a co nejuplněji. Čermák v sobě nezapře své encyklopedické založení — tento druh megalomanství je mi, přiznávám, sympatický. Svého rozsáhlého a hlubokého vzdělání nejen jazykovědného využil mj. v přehledové knize *Jazyk a jazykověda* (dočkala se několika vydání, poprvé vyšla roku 1994), určené zejména studentům. Jeho zájem o obecnělingvistické otázky, o lingvistický strukturalismus, o Pražskou a Kodaňskou školu byl nepochybně vyvolán epochálním dílem Ferdinanda de Saussura, který je pro Františka Čermáka nepřekonatelným odborným vzorem a celoživotní láskou. Na překladu jeho *Kursu obecné lingvistiky* a souvisejícím rozsáhlém poznámkovém aparátu pracoval František Čermák snad více než deset let. Když jsem na jaře podivuhodného roku 1989 dostal *Kurs* ke svým pětatřicátinám jako dárek od rodičů, netušil jsem, že za čtyři roky se stanu jedním z nejbližších Františkových spolupracovníků.

Z dalších velikých lingvistů, kteří Čermáka zajímali, připomenu ještě zakladatele Kodaňské školy Louise Hjelmsleva; František Čermák se zasloužil o překlad a vydání jeho díla *O základech teorie jazyka* (1972, 2016).

František Čermák jako **korpusový lingvista**. František si mj. díky svému širokému vzdělání, rozhledu a stykům se zahraničím dobře uvědomoval, kam se bude moderní lingvistika metodologicky ubírat a že jako empirická věda musí být založena na reálných jazykových datech. Právě on byl v devadesátých letech u nás jednoznačně hlavním průkopníkem korpusů a oboru korpusová lingvistika, přičemž narážel na nepochopení i renomovaných jazykovědců. Před 26 lety založil Ústav Českého národního korpusu a bezmála dvacet let jej vedl. Je do značné míry jeho zásluhou, že korpusová lingvistika v České republice je svou úrovní srovnatelná se světem.

František Čermák jako **teoretik vědy** přispěl i k rozvoji lingvistické teorie a metodologie, a to prací *Základy lingvistické metodologie – nástin hlavních principů na pozadí obecné teorie vědy* (1993).

František Čermák jako oblíbený **pedagog** vchoval generace studentů právě svým průkopnickým myšlením, encyklopedickou erudicí a tím, že vrhal světlo na opomíjené jazykové jevy, odvětví a souvislosti.

Mám za to, že – mimo své další odborné práce – vytvořil profesor Čermák ve všech výše uvedených lingvistických odvětvích průkopnická díla, přičemž nejen obsah, ale i rozsah jeho vědeckého díla je vskutku úctyhodný. Tento vědec každým coulem, vědec encyklopedického záběru, zakládá svou vědeckou práci – typicky v podobě objemných svazků, v nichž chce postihnout vše z dané oblasti – mj. na aktivní či pasivní znalosti snad dvaceti (mirabile dictu!) jazyků, z těch menších závistivě jmenuji holandštinu, finštinu a dánštinu, a mimo lingvistiku se velmi dobře vyzná i v některých oborech dalších.

Profesor Čermák je mimoto znám svými vyhraněnými názory na povahu jazyka, některé z nich zde připomenu: v jazyce zdůrazňuje klíčovou roli sémantiky, prioritu mluveného jazyka oproti psanému, zásadní význam kontextu a kolokací, prominenci substantiv; vyjadřuje nechuť k syntaktickým teoriím a odpor ke spisovnému jazyku pro jeho umělost.

Přeji jubilantovi do dalších let co nejpevnější zdraví, radostnou mysl a co nejvíce chuti rozvíjet své velké nadání a dále tvořit.

Vladimír Petkevič | Ústav teoretické a počítačové lingvistiky, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy | Celetná 13, 110 00 Praha 1
ORCID ID: 0000-0003-0468-4158
vladimir.petkevic@ff.cuni.cz